

ศิลปะกับมนุษย์

The Art and Human

ตฤณ กิตติการอำพล | Trin Kittikanampol

บทคัดย่อ

บทความวิชาการชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะแสดงออกในแง่มุมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศิลปะ รวมทั้งการสนับสนุนงานศิลปะให้มีคุณค่า คนส่วนใหญ่แม้แต่บุคลากรทางการศึกษารู้ว่าศิลปะมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และช่วยพัฒนาเยาวชน แต่ศิลปะก็ยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควรในระบบเมืองไทย ดังนั้นจึงต้องช่วยกันขบคิดแล้วร่วมกันหาแนวทางพัฒนาศิลปศึกษาให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และเพื่อความชัดเจนในศาสตร์ของศิลปะ ในที่นี้ได้นำเสนอแง่มุมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปะ ที่ผู้เขียนมีโอกาสดำเนินการจริงจากการเดินทางไปเผยแพร่ผลงานศิลปะ ดังนั้นในบทความนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญคุณค่าของงานศิลปะ บทบาทของศิลปะ ที่มีในกระบวนการเรียนรู้ อุปสรรคของการมองเห็นศิลปะ และข้อเสนอแนะในการส่งเสริมที่จะทำให้การมองเห็นศิลปะ ให้มีประสิทธิภาพต่อการเรียน และการแสดงออกทางศิลปะ

คำสำคัญ : ศิลปะ มนุษย์

Abstract

This article was aimed to express art in an aspect related to art teaching, including the support for valuable art. "Most people, even educators know that the art is important to learning and help develop young people. However, the importance of art has not been recognized as it should be in the system of Thailand". Therefore, each of us has to ponder, then work together to find solutions to develop Art education continually for future progress to be

in harmony with the present social situation. To clarify the science of art, this article presented some examples about art learning that the author has experienced from his overseas travel to disseminate his art work internationally. Hence, in this article, the author mentioned the importance and value of art, in the role of art in the learning process, obstruction of the art vision and recommendations for encouragement to make artistic vision to be effective and conducive for learning and artistic expression.

Keywords : The Art, Human

ความนำ

การส่งเสริมทางศิลปศึกษาหรือการสร้างความรู้เข้าใจ เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและเห็นในคุณค่าของผลงานศิลปะ โดยทั่วไปการสอนศิลปะนั้นมีเป้าหมายเพื่อปลูกฝังให้เกิดความรู้ คุณค่าทางสุนทรียภาพ และรู้จักการนำเอาความรู้ไปบูรณาการประยุกต์กับการศึกษาวิชาอื่น ๆ ตลอดจนการปรับปรุงชีวิตในอนาคตให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในด้านการสอนศิลปะนั้นมีข้อเพียงแต่สอนให้ทำในภาคปฏิบัติเท่านั้น ต้องให้มีความเข้าใจศิลปะทั่ว ๆ ไปด้วย นับตั้งแต่ความมุ่งหมายของวิชาศิลปศึกษา อิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมศิลปะกับชีวิตประจำวัน ตลอดจนคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมประจำชาติและศิลปะสากล เป็นต้น

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในหมวดที่ 4 มาตรา 22 ไว้ว่า การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาคนให้เต็มไปด้วยศักยภาพ โดยให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเรียนรู้ถึงวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองรวมทั้งการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา กิจกรรมที่ใช้จึงควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2542 : 12) ดังนั้นการจัดการศึกษาที่จะตอบสนองกระบวนการพัฒนาผู้เรียน จึงควรนำเหตุการณ์และสภาพปัญหาจากชุมชน สภาพสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาศึกษาเรียนรู้ วิเคราะห์เพื่อสร้างความรู้ วิธีการใหม่ สามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริงมากกว่าการเรียนรู้ด้วยวิธีการท่องจำเพียงอย่างเดียว เป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการ

เรียนรู้จึงจะเป็นอริยทรัพย์ในตนเอง มีพลังปัญญารู้ทันโลก (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2542 : 2)

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่ยึดหลักให้ ผู้เรียนเป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ซึ่งการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนำไปสู่การพัฒนาความรู้ ความสามารถจากตัวตนของผู้เรียน ดังนั้นความรู้และความภาคภูมิใจในการแสวงหาความรู้ จึงอยู่ที่ผู้เรียนไม่ได้อยู่ที่ครู ผู้เรียนคือศูนย์กลางของการพัฒนาความรู้ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2550 : 88) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักการ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนที่หลากหลายเข้าไปช่วย ในการจัดการเรียนการสอน (ทิตินา แหมมณี. 2548 ก : 2) การปฏิรูปการศึกษานั้น เน้นเรื่องการปฏิรูปการเรียนรู้หรือการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ให้รู้จัก คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเกิดทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและมีการพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ศาสตร์ทางด้านศิลปะจึงเป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญในการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้นการศึกษาวិเคราะห์ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงควรมีรูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการ ศึกษาด้วย คือ การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและยืดหยุ่น โดยการเรียนรู้เชิงบูรณาการ (วัชรินทร์ รุติอดิศัย. 2550 : 9)

สำนักงานการศึกษาได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการปฏิรูปการเรียนการสอน โดยได้ มอบแนวนโยบายการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการเรียนรู้ เพื่อแสวงหาความรู้อย่างยั่งยืนของผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร (สำนักงาน การศึกษา. 2550 ก : 2) ดังนั้นทางโรงเรียนจึงได้มีนโยบายให้ครูได้พัฒนานวัตกรรมทางการ สอนศิลปศึกษา ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน คือ การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการและกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนแสวงหาและค้นพบความรู้ ด้วยตนเองมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากการสอนทั้งสองแบบมีประสิทธิภาพ ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานการศึกษา และคุณสมบัติ ของการจัดการเรียนรู้ทั้งสองแบบเป็นการตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ 2542 ตามมาตรา 24 ที่มุ่งฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และสามารถแสวงหาความรู้เพื่อประยุกต์ความรู้มาใช้ในการ แก้ปัญหา (กรมวิชาการ. 2544 : 13) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยง ความรู้ การคิดวิเคราะห์ ทักษะและประสบการณ์ที่มีความหมายหลากหลาย และสัมพันธ์ กันเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้แจ้งรู้จริงในสิ่งที่ศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตจริงได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2549 : 3) สอดคล้องกับ

แนวการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 ที่เน้นบูรณาการความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

เลิศ อานันท์นะ (2549 : 30) กล่าวถึงคุณค่าของศิลปศึกษาว่ามุ่งส่งเสริมให้เด็กพัฒนาลักษณะนิสัยที่ดีพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เด็กมีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด และส่งเสริมการเจริญเติบโตตามวุฒิภาวะ ความสนใจ ความต้องการของเด็ก อีกทั้งศิลปะยังมียุทธศาสตร์ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กดังต่อไปนี้ คือ

1. ทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) ศิลปะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการที่เด็กได้เรียนจากการกระทำ มีประสบการณ์ตรงในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลองสร้างสรรค์ แก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้จะเสริมสร้างให้เด็กเกิดปัญญา ความรู้ รู้จักการแก้ปัญหาต่าง ๆ มีความเชื่อมั่น และสามารถคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

2. ทางด้านร่างกาย (Physical Growth) การสร้างสรรค์งานศิลปะทุกชนิดส่งเสริมให้เด็กได้มีการเคลื่อนไหว และการใช้เครื่องมือออกแรงในการทำกิจกรรมศิลปะ ช่วยทำให้ร่างกายและกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ได้เคลื่อนไหว ทำงานประสานสัมพันธ์กัน อันมีส่วนช่วยพัฒนาให้ร่างกายเจริญเติบโต

3. ทางด้านสังคม (Social Growth) ศิลปะเป็นสื่อให้เด็กมีโอกาสนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เสริมสร้างความเข้าใจอันดี รู้จักรับผิดชอบร่วมกัน โดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ รู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นก่อให้เกิดประโยชน์ในวิถีทางของประชาธิปไตย

4. ทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth) ศิลปะช่วยสนองความต้องการที่แสดงออกและการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เมื่อเด็กสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสำเร็จ เด็กจะเกิดความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใส มีการแสดงออกอย่างเสรี มีความมั่นใจในตัวเองอันเป็นพื้นฐานของความเจริญทางด้านอารมณ์

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 202 - 203) กล่าวถึงคุณค่าของศิลปศึกษาในด้าน การเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาว่ามุ่งพัฒนาวุฒิภาวะ 3 ด้านของเด็ก ดังนี้

1. วุฒิภาวะทางทัศนคติ ศิลปศึกษามุ่งพัฒนาให้เด็กมีความรักศิลปะ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เห็นคุณค่าบทบาททางศิลปะในชีวิตและสังคม เห็นคุณค่าวัฒนธรรมและความดีงาม เห็นคุณค่าของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

2. วุฒิภาวะทางการรู้คิด ศิลปศึกษามุ่งพัฒนาให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในศิลปะ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ทั้งของตนเองและสังคม ดุลยภาพทั้งของไทยและสากล ศิลปะที่สัมพันธ์กับมนุษย์ สังคม และระบบเศรษฐกิจ

3. วุฒิภาวะทางการแสดงออก ศิลปศึกษามุ่งพัฒนาให้ทำงานศิลปะ พัฒนาการทำงานอดิเรก ใช้ศิลปะช่วยเหลือวิชาอื่น เพื่อชีวิตประจำวัน พื้นฐานการศึกษาต่อหรือวิชาชีพในอนาคตนับเป็นการปลูกฝังกระบวนการทางการรู้คิด จะมุ่งในการสร้างสิ่งที่ดึงดูดใจเกิดขึ้นในจิตใจเด็กเสียก่อน เพราะการปลูกฝังให้เด็กรู้จักรักและซาบซึ้งในความงามเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เบิกบานใจ ความรู้สึกอันเป็นนามธรรมดังกล่าวนี้คือมูลฐานของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะด้วยกัน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศิลปะในปัจจุบันนี้ ครูมักจะประสบกับปัญหาและอุปสรรคอย่างมากมาย ดังเช่น ครูขาดความรู้ความเข้าใจต่อวิชาศิลปะ เนื่องจากครูไม่ได้จบศิลปะมาโดยตรง เมื่อถูกภาวะจำเป็นทางโรงเรียนขาดผู้สอน จึงสอนไปตามความคิดและความรู้สึกของตนเองซึ่งส่วนใหญ่มักจะคลาดเคลื่อนไปมากจากศาสตร์ของศิลปะ จึงเป็นการสอนเพื่อให้หมดเวลาไปอย่างน่าเสียดาย (บุญเสริม วัฒนกิจ. 2554)

ทั้ง ๆ ที่ศิลปะมีความจำเป็นและมีความสำคัญมาก เพราะศิลปะถือว่าเป็นรากฐานของการศึกษาและเป็นศาสตร์องค์ความรู้ที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ในทุก ๆ วิชา รวมทั้งสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลา และงานต่าง ๆ ในแทบทุกสาขาอาชีพ ที่จะขาดความรู้ความเข้าใจทางศิลปะไม่ได้เลย

ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อะไรก็ตามจึงควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กตามหลักของศาสตร์และศิลป์ ซึ่งเป็นไปอย่างมีขั้นตอน การสร้างสรรค์สู่การพัฒนาการคิดอย่างเป็นกระบวนการ และมีจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ที่สามารถแสดงออกมองเห็นอย่างเป็นรูปธรรม นำไปใช้ได้จริง ไม่ใช่แค่เพียงทฤษฎีที่อยู่ในตำราหรือหนังสือเพียงอย่างเดียวพร้อมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพลิดเพลิน สนุกสนานได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้หลักพื้นฐานของทัศนธาตุเส้น สี แสงเงา ระยะพื้นผิว ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ ผู้เรียนสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้วิชาต่าง ๆ รวมถึงชีวิตประจำวันต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การเข้าใจศาสตร์และศิลป์ของศิลปะอย่างแท้จริง ตรงนี้ข้าพเจ้าขออนุญาตทำความเข้าใจร่วมกันก่อนว่าศิลปะในความหมายคืออะไร ข้าพเจ้าเชื่อว่า ศิลปะเป็นงานที่มนุษย์ใช้สติปัญญาสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความประณีตวิจิตรบรรจง งานศิลปะจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เป็นผลงานที่มนุษย์ใช้ปัญญา ความศรัทธา และความพากเพียรพยายามสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

คำว่า Art ตามแนวสากลนั้น มาจากคำ Arti และ Arte เริ่มใช้ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ความหมายของคำ Arti นั้น หมายถึงกลุ่มช่างฝีมือในศตวรรษที่ 14, 15 และ 16 คำ Arte มีความหมายถึงฝีมือ ซึ่งรวมถึงความรู้ของการใช้วัสดุของศิลปินด้วย

เช่น การผสมสีลงพื้นสำหรับการเขียนภาพสีน้ำมัน หรือการเตรียมและการใช้วัสดุอื่นอีก การให้คำจำกัดความให้แน่นอนลงไปว่าศิลปะคืออะไรนั้น เป็นเรื่องที่ยาก เพราะว่าศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ ศิลปินมีหน้าที่สร้างสรรค์ผลงานที่มีแนวคิด แสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา ความงาม และรูปแบบแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา ทฤษฎีศิลปะในสมัยหนึ่งอาจจะมีผลขัดแย้งกับของอีกสมัยหนึ่งอย่างตรงกันข้าม และทฤษฎีเหล่านั้นก็ล้วนเกิดขึ้นภายหลังผลงานสร้างสรรค์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและก้าวล้ำหน้าไปก่อนแล้วทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ทศนะเกี่ยวกับความหมายของศิลปะได้มีการแสดงออกตามการรับรู้ และตามแนวคิดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยมีบุคคลต่าง ๆ ซึ่งพอยกตัวอย่างได้ดังนี้

ศิลปะ คือ ผลแห่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏ ซึ่งสุนทรียภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ ความอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยมและทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีหรือความเชื่อทางศาสนา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2530)

ศิลปะ คือ ผลงานการสร้างสร้งสร้งรูปลักษณะแห่งความพึงพอใจขึ้นมา และรูปลักษณะก่อให้เกิดอารมณ์ รู้สึกในความงาม อารมณ์รู้สึกในความงามนั้นจะเป็นที่พึงพอใจได้ก็ต่อเมื่อประสาทสัมผัสของเราชื่นชมในเอกภาพ หรือความประสมกลมกลืนกันในความสัมพันธ์อันมีระเบียบแบบแผน (Herbert Read. 1959)

ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา ความคิด และ / หรือความงาม (ชลุด นิยมเสมอ. 2534)

ศิลปะ เป็นผลงานที่เกิดจากการแสดงออกของอารมณ์ ปัญญา และทัศนคติ รวมทั้งทักษะ ความชำนาญของมนุษย์ การสร้างสรรค์งานศิลปะในปัจจุบันมีแนวโน้มไปในทางการสร้างสรรค์ การแสดงออกของอารมณ์และความคิด ดังนั้นงานศิลปะอย่างน้อยที่สุดควรก่อให้เกิดอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือ เป็นงานที่สื่อให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ นอกจากนั้น งานศิลปะที่ดีควรมีคุณค่าทางความงาม ซึ่งเกิดจากการใช้องค์ประกอบของสุนทรียภาพ (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์. 2524)

“ศิลปะ” เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก เป็นบริบทที่มีความอิสระจากกรอบอื่นใด แต่ลึก ๆ หากความมุ่งมั่นของศิลปินที่ต้องการถ่ายทอดความคิดนั้นกลับถูกปล่อยทิ้งไว้อย่างไรใครเหลียวแล ห้องจัดแสดงนิทรรศการที่โล่ง จะต่างอะไรกับอาหารที่เต็มโต๊ะ แต่ไม่มีใครเรียกร่องอยากจะกิน ดูเหมือนแรงกระเพื่อมเรื่องศิลปะในสังคมไทยกำลังถูกหีบยกขึ้นมาพูดอย่างหนาหู แม้ว่าในช่วงหลัง ๆ มานี้จะมีหอศิลป์ผุดขึ้นมารองรับ

ผลงานของศิลปิน และกระตุ้นให้ผู้คนเข้าไปเสพศิลปะค่อนข้างมาก หากนั่นเฉพาะวันเปิดงานหรือเพียงกลุ่มนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชานี้เท่านั้นที่ให้ความสนใจ ปรากฏการณ์งานศิลป์เจียบเหงาจึงเป็นที่มาให้ศิลปินเริ่มโอตครวญ ช่วงหนึ่งเคยมีความหวังที่ดีมาก คือ ช่วงที่นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้สร้างหอศิลป์ตามภูมิภาค 4 แห่ง อย่าง กรุงเทพฯ เชียงใหม่ ขอนแก่น สงขลา และริเริ่มให้มีรางวัลศิลปินแห่งชาติ ทำให้ศิลปินได้ทำงานต่อเนื่อง ไม่בודบ๊อตศิลปะ ศิลปินรุ่นใหม่เกิดขึ้นเยอะมาก แต่พื้นที่ในการจัดแสดงงานก็ยังไม่เพียงพอ เพราะสังคมยังไม่รองรับงานแสดงของพวกเขา ไม่ต้องพูดถึงเรื่องไปซื้อเลย ไปชมผลงานยังไม่ไป

ข้าพเจ้ามีโอกาสดินทางไปที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศออสเตรเลีย เขามีหอศิลป์แทบทุกเมือง ทุกเดือนจะให้เข้าชมฟรี 1 วัน นักเรียน นิสิต นักศึกษาจะได้รับสิทธิพิเศษให้เข้าชมผลงานในราคาพิเศษ และแทบทุกเดือนที่ให้เข้าชมฟรี ข้าพเจ้าจะต้องไปชมผลงานศิลปะที่หอศิลป์ San Francisco Museum of Modern Art, National Art Center of Victoria ทุกครั้งที่เข้าไปได้พบกับครูศิลปะที่เขานำเด็กมาชมงาน มาทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเต็มไปหมด ซึ่งตรงนี้แตกต่างจากเมืองไทยเป็นอย่างมาก อีกตัวอย่างหนึ่งในการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะและกิจกรรมทางด้านศิลปศึกษา จากการที่ข้าพเจ้าได้รับเลือกไปสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมในหลายประเทศ เช่น อาร์เจนตินา สาธารณรัฐเช็ก เดนมาร์ก โปแลนด์ ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่าง 2 โครงการ คือ Bienal Internacional de Escultura Chaco 2010 ได้คัดเลือกประติมากร 10 คน จากนานาชาติ ประเทศ และ Horice International Sculpture Sympoium, Czech republic 2011 ได้คัดเลือกประติมากร 4 คนจากนานาชาติเช่นกัน

ข้อค้นพบจากการไปสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะ และกิจกรรมทางด้านศิลปศึกษา

ภาพที่ 1 โปสเตอร์ Bienal Internacional de Escultura Chaco

ภาพที่ 2 โปสเตอร์ Horice International Sculpture Symposium

ในแต่ละโครงการมีการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีประชาชนเจ้าของกิจการต่าง ๆ เข้ามาทำหน้าที่ตามแต่กิจการของแต่ละบุคคล แต่มีเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบด้วยเช่นกัน นิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถต่างก็จะมาช่วยงานด้วย เช่น เจ้าของกิจการร้านอาหารก็จะรับผิดชอบในเรื่องของการจัดเลี้ยงอาหารซึ่งแต่ละวันก็จะเปลี่ยนไปรับประทานอาหารตามที่ตั้งใจไว้ให้ เจ้าของกิจการโรงแรมจะรับผิดชอบในเรื่องที่พักตลอดกิจกรรม เจ้าหน้าที่ส่วนงานราชการจะรับผิดชอบในเรื่องการเดินทางของศิลปิน ศิลปินในทุก ๆ เรื่องที่ศิลปินต้องการ เช่น อุปกรณ์ต่าง ๆ ในเรื่องของการโฆษณาเผยแพร่ก็มีทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เข้ามามีส่วนช่วยในเรื่องนี้ นิสิตนักศึกษาที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ก็จะมาช่วยแปลให้กับประชาชนที่สนใจเข้ามาสอบถามหรือต้องการรู้ว่าศิลปินถ่ายทอดอะไร ต้องการแสดงอะไร ลักษณะผลงาน แนวความคิดอะไร ประหนึ่งว่าประติมากรแต่ละคนคือบุคคลสำคัญสำหรับพวกเขา ซึ่งในโครงการ Bienal Internacional de Escultura Chaco นั้นมีองค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้การสนับสนุนอยู่ด้วย

ภาพที่ 3 บรรยากาตเปิดงานแสดงผลงานประติมากรรมและศิลปินโครงการ Horice International Sculpture Symposium 2011 ณ เมือง Horice, สาธารณรัฐเช็ก

ภาพที่ 4 (บน - ล่าง) ขณะศิลปินกำลังสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ Horice International Sculpture Symposium 2011 ณ เมือง Horice, สาธารณรัฐเช็ก

Horice International Sculpture Symposium โครงการนี้ในปี 2011 ได้คัดเลือกศิลปินจาก 4 ประเทศ คือ ตุรกี เกาหลี โรมานี และไทย ข้าพเจ้าเลือกใช้วัสดุหินทรายโดยใช้เวลาในการสร้างสรรค์ผลงานขนาดความสูงประมาณ 2 เมตร ภายในเวลา 3 สัปดาห์ อุปกรณ์เครื่องมือ เตรียมไปใช้ในการแกะสลักเอง แต่ทางโครงการก็ได้เตรียมไว้ให้ด้วย เช่น ไม้ตัดหิน เครื่องปั๊มลม เครื่องแกะหิน ในแต่ละวันที่ทำงานก็จะมีประชาชนแวะเข้ามา

สอบถาม มาคอยติดตามตลอด มีนักข่าวมาคอยสัมภาษณ์ ผลงานที่สร้างเสร็จได้นำไปแสดงในเมือง Hradec, สาธารณรัฐเช็ก คนแรกที่ได้ติดตั้งผลงานประติมากรรม ณ สวนประติมากรรมประจำเมือง Horice, สาธารณรัฐเช็ก เป็นสิ่งที่น่าแปลกสำหรับประเทศไทย เพราะประเทศเกาหลี จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน นั้น ได้รับการคัดเลือกสร้างสรรค์ที่นี้มาเป็นเวลานานหลายสิบปี

ภาพที่ 5 (ซ้าย - ขวา) ชื่อผลงาน Balance in sufficient 1 ขนาด 100 x 150 x 200 ซม.

ผลงานประติมากรรมโครงการ Horice International Sculpture Symposium 2011

โดย ตฤณ กิตติการอำพล

สำหรับโครงการ Bienal Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา ข้าพเจ้าได้รับคัดเลือกจากการส่งภาพสเก็ต (Sketching) โดยการส่งภาพสเก็ตเข้าร่วมโครงการนี้มีประติมากรมากกว่า 50 ประเทศส่งผลงานเข้าร่วมแข่งขัน โครงการนี้จะจัดขึ้นทุก ๆ 2 ปี โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) และประชาชน หน่วยงานราชการจะคัดเลือกประติมากรจำนวน 10 คน มาร่วมสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม ในปีนั้นมีวัสดุให้เลือกคือ ไม้กับหินอ่อน ข้าพเจ้าได้เลือกเอาไม้เป็นวัสดุในการสร้างสรรค์ผลงาน

ภาพที่ 6 ภาพบรรยากาศการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ Bienal Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

ภาพที่ 7 ศิลปินในโครงการ Bial Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

โดยมีหัวข้อคือ Globalization มีระยะเวลาในการทำงาน 7 วัน ตลอดระยะเวลาในการทำงานนั้น ข้าพเจ้าสังเกตว่ามีประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ให้ความสนใจอย่างมาก น่าจะมากกว่า 200,000 คน ที่มาเยี่ยมชมในช่วงระยะเวลาแค่ 7 วัน มีการนำชนพื้นเมือง นิสิตนักศึกษาศิลปะทั่วประเทศที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาทำงาน ร่วมสร้างผลงานศิลปะ ครู อาจารย์นำนักเรียน นิสิต นักศึกษา ทุกระดับชั้นเข้าร่วมกิจกรรมทุกวัน เช่น ให้อาสาสมัครของประติมากร สอบถาม สัมภาษณ์ แนวความคิด เทคนิค กระบวนการ ในส่วนเกี่ยวข้องกับผลงานของข้าพเจ้าจะมีประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา แวะมาหาและขอลายเซ็นทุกวัน มาเฝ้าถามว่าเราทำไปถึงไหน เป็นอย่างไร โดยเฉพาะป้าคนหนึ่ง จะแวะมาหา เอาของมาให้ คอยเชียร์ข้าพเจ้า ตลอดจนพาลูกพาหลาน ๆ มาให้กำลังใจทุกวัน จนถึงวันประกาศผลให้รางวัล ป้าก็มากอยเชียร์ มากอดจูบผลงานกันเลยทีเดียว ซึ่งผลงานข้าพเจ้าได้รับรางวัลอันดับที่สามป้าดีใจมาก สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจริงซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยพบเจอเลยในเมืองไทย ไม่เคยคิดเลยว่าจะมีผู้คนซาบซึ้ง ให้ความสำคัญในผลงานศิลปะมากมายขนาดนี้มาก่อน สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการทำงานศิลปะประเทศไทยเรา โครงการ Bial Internacional de Escultura Chaco นี้เริ่มมีการจัดครั้งแรกตั้งแต่ปี 1997 จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 8 ภาพศิลปินกำลังสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ Bial Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

แต่ในปี “In September 2010, The Legislature of the Province of Chaco approved by law the creation of a Committee for the City of Resistencia “The City of Sculptures” with a view to organize activities in order to work on the required international protocols to declare the city “World Cultural Heritage” by UNESCO- Law 6.624” ([http : //www.bienaldelchaco.com/ english](http://www.bienaldelchaco.com/english)) โดยในเดือนกันยายน ปี 2010 สมาชิกสภานิติบัญญัติของจังหวัด Chaco ได้รับการอนุมัติตามกฎหมายการสร้างงานของคณะกรรมการของเมือง Resistencia เป็นเมืองประติมากรรมกับรูปแบบลักษณะการจัดกิจกรรม โดยการคัดเลือกผลงานระดับนานาชาติมาติดตั้งในเมืองแห่งนี้ เพื่อที่จะใช้ในการประกาศเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมของโลก

ภาพที่ 9 ขณะศิลปินกำลังสร้างสรรค์ผลงาน
ประติมากรรม โครงการ Bienal Inter
nacional de Escultura Chaco 2010
ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศ
อาร์เจนตินา

ในโครงการนี้ข้าพเจ้าเป็นคนไทยคนแรก
เช่นกัน สำหรับผลงานได้นำไปติดตั้งในเมือง
ประติมากรรมแห่งนี้ ข้าพเจ้าเกิดข้อสันนิษฐาน
ว่า ผู้คนอาจจะเบื่อรูปแบบงานเดิม ๆ หรือ
อีกแห่งหนึ่งเราอาจไม่ถูกปลูกฝังมาให้ดูผลงาน
ศิลปะก็เป็นได้ กมล ทัศนัญชลี ศิลปินแห่ง
ชาติสาขาทัศนศิลป์ ปี 2540 (จิตรกรรมและ
สื่อผสม) แสดงทัศนะ โดยตั้งข้อสงสัยว่า
รากฐานด้านการสร้างสุนทรีย์ของคนไทย
กำลังมีปัญหา นรินทร์ โพธิสมบัติ (2552) ศิลปิน
อิสระ ให้มุมมองว่าคงต้องกระตุ้นตั้งแต่เด็ก ๆ
ให้รู้จักศิลปะแล้วจะรู้คุณค่า รวมถึงให้ความ
คิดและแรงบันดาลใจใหม่ ๆ แต่เท่าที่สังเกต

เมืองไทยยังให้การส่งเสริมศิลปะค่อนข้างน้อย เรื่องของจิตใจความคิดต้องพัฒนาไปด้วยกัน
ถ้าพัฒนาเด็กให้ซึมซับ เห็นคุณค่าของงานศิลปะ เขาก็จะเห็นความสำคัญของผลงานศิลปะ

สอดคล้องกับมุมมองของ เดชา วราชน ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ ปี 2550
(ภาพพิมพ์และสื่อผสม) ที่เห็นว่าเริ่มจากต้องมีที่ให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา หรือคนทั่วไป
ได้ดูศิลปะ แล้วจะเกิดความเคยชินที่สำคัญต้องปูความรู้เรื่องศิลปะตั้งแต่เนิ่น ๆ รวมถึงการ
มีหอศิลป์แบบถาวรไว้รองรับผลงานของศิลปิน ขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าทุกวันนี้คนไทย

จำนวนไม่น้อยมักพินิจว่าสิ่งใดที่ดูรู้เรื่องนั้นเป็นศิลปะส่วนอะไรที่ไม่เข้าใจไม่ใช่ศิลปะ ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดาย

ภาพที่ 10 ขณะศิลปินกำลังสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ Bienal Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

ภาพที่ 11 บรรยากาศการประกาศรางวัล โครงการ Bienal Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

สิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง คือ ควรมีหอศิลป์ที่มีงานแสดงถาวรหมุนเวียน บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะทุกยุคสมัย และมีพื้นที่ให้ศิลปินรุ่นใหม่ที่ยังไม่มีชื่อเสียงด้วย อย่างเช่นประเทศสวีตเซอร์แลนด์ เขามีหอศิลป์ทุกเมือง เมืองซูริก หนึ่งเดือนจะมีช่วงให้เข้าชมหอศิลป์ฟรี ข้าพเจ้าเองมีโอกาสเข้าไปหอศิลป์ในช่วงนี้ ได้เห็นเด็กเล็ก ๆ เข้ามาดูงานศิลป์เต็มไปหมด ซึ่งศิลปะไม่จำเป็นต้องดูรู้เรื่องก็ได้ คิดเองตาม

ธรรมชาติก็เป็นศิลปะ เหมือนดนตรีมีหนักเบา สูงต่ำ เมื่อเป็นลักษณะเช่นนี้ครูจะต้องให้เด็กมีอิสระทางความคิด นั่นคือต้องสอนให้เด็กเห็นนามธรรมก่อน แล้วเขาจะมีสุนทรียะ ดังเดชา วราขุน ศิลปินแห่งชาติชั๊ว

แม้วงการศิลปะบ้านเราจะพัฒนาไปมาก แต่ทางออกเกี่ยวกับเรื่องนี้ดูจะไม่ง่าย ด้วยอีกหนึ่งปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ซึ่งตัวศิลปินเองยังคงไม่ได้รับการตอบโทย์ โดยศิลปินรุ่นใหญ่ ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ ปี 2544 (จิตรกรรม) ให้ทรรศนะว่า ศิลปินต้องคิดนอกกรอบ เพราะศิลปะไม่ใช่เรื่องตายตัว ต้องสื่ออารมณ์สื่อความคิดได้ ไม่ยึดติดกับอะไรทั้งนั้น ถึงจะเรียกว่าเป็นศิลปินตัวจริง และถ้าจะให้เห็นเป็นรูปธรรม ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องทำงานจริงจัง

ภาพที่ 12 (บน - ล่าง) บรรยากาศเข้าชมการสร้าง
สรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ
Bienal Internacional de Escultura
Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia,
Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

อะไรคือความแตกต่างระหว่างกิจกรรม
ในวิถีการดำเนินชีวิตกับผลงานศิลปะ สำหรับ
ข้าพเจ้าแล้วไม่มีอะไรแตกต่างกันเลยทาง
รูปธรรม ถ้าจะมีก็อยู่แต่ในความแตกต่าง
ทางด้านความคิดและสติ หรือที่เราเรียกกันว่า
เจตนา กระบวนการและจุดมุ่งหมายในการ
กระทำของกิจกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้
เพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดต่าง ๆ ของความรู้ในอดีต
เพื่อทำความเข้าใจในธรรมชาติ ในการแก้ไข
ปัญหาไม่ได้แตกต่างอะไรกับผลงานศิลปะเลย

ประเทศไทยมีสำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมตั้งมา
มากกว่า 10 ปี แต่ก็ยังเดินไปไม่ถึงไหน เพราะ
คนใหญ่คนโตไม่เหลียวมาดู ปัจจุบันนี้เหล่า
ศิลปินพยายามสร้างแนวทางผลักดันเพื่อให้
มองเห็นถึงคุณค่าของงานศิลปะ พยายามเปิด
โอกาสแก่ศิลปินรุ่นใหม่มาตลอด อย่างเช่น
กมล ทัศนาญชลี ทำเรื่องศิลปวัฒนธรรมมา
ตลอดชีวิต ต่อยอดออกเดินสายเป็นศิลปิน
แห่งชาติสั้ญจร และพยายามสนับสนุนศิลปิน
รุ่นหลัง ๆ ไปดูงานต่างประเทศ เพื่อกลับมา
ต่อยอดให้เยาวชนไทย เพราะเชื่อว่าในความ
มืดต้องมีสว่างสักวัน แต่ถ้าเมื่อวานไม่ดี

แล้วพรุ่งนี้จะดีได้อย่างไร ไม่ว่าศิลปะจะเดินทางก้าวไปไกลสักเพียงใด หากคนเสพไม่เห็นคุณค่าของงานศิลปะ ไม่ซาบซึ้งในงานศิลปะ ผู้เสพงานศิลปะมีความสำคัญอย่างมากที่จะร่วมกันผลักดันให้ศิลปะเฟื่องฟู แต่ยังไม่ถึงซึ่งคุณค่าของงานศิลปะนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าศิลปะคงเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งที่ตั้งแสดงไว้ก็ ๑ เท่านั้น แต่อย่างน้อยการเดินทางไปสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมทั้ง 2 โครงการ จะไม่สามารถเกิดขึ้นเลยถ้าข้าพเจ้าไม่ได้รับทุนสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม เราต้องเร่งแก้ปัญหาอย่างจริงจังเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรม การแสวงหาความรู้และความงาม การพัฒนาในส่วนนั้นนอกจากจะพัฒนาในส่วนของผู้คนปัจเจกบุคคลด้านจิตใจและระบิณมแล้ว ยังส่งผลถึงการพัฒนาดังคม เศรษฐกิจด้วยวัฒนธรรม จากความหมายตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 127 ตอน 69 ประกาศวันที่ 12 พฤศจิกายน 2553 วัฒนธรรม หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีพิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ ส่งเสริม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ อย่างสันติสุขและยั่งยืน ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมไทย โดยมีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้หลายประการ ในมาตรา 86 (2) กำหนดให้รัฐส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการค้นคิดเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้

ภาพที่ 13 บรรยากาศการเข้าชมการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ Bial Internacional de Escultura Chaco 2010 ณ เมือง Resistencia, Chaco, ประเทศอาร์เจนตินา

ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และ มาตรา 289 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น โดยให้มีสิทธิที่จะจัดการศึกษา อบรม และการฝึกอบรมตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย ดังนั้นการสร้างสิ่งจำเป็นเพื่อการพัฒนาอย่างหนึ่งของสังคมไทย คือ การสร้างวัฒนธรรมที่จะเอื้อ

ประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปะ คือ วัฒนธรรมในการแสวงหาความรู้และความงาม หน้าที่ความรับผิดชอบนี้ฝ่ายการจัดการศึกษา

ภาพที่ 14 ขณะศิลปินกำลังสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โครงการ Horice International Sculpture Symposium 2011 ณ เมือง Horice, สาธารณรัฐเช็ก

ฝ่ายกระทรวง ทบวง กรม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเอง ที่ไม่สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบไปได้ แต่ในความคิดเห็นส่วนตัวคิดว่า การให้การศึกษาแก่เยาวชนให้มีประสิทธิภาพ ไม่ควรมอบหน้าที่อันยิ่งใหญ่ให้แก่ใครกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ควรจะเป็นทุกฝ่ายทั้งผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมโดยรวมต้องช่วยกันสร้างให้เกิดวัฒนธรรมที่แสดงถึงความมีอารยธรรมนี้ขึ้นมาให้ได้ โดยอาจจะเริ่มจากตัวเองและคนรอบข้างชักชวนไปดู ไปชื่นชม ไปเสพผลงาน ศิลปะที่จัดแสดงให้เกิดประสบการณ์สุนทรีย์กับความงามที่ได้รับการคัดสรรมาแล้ว ในพิพิธภัณฑ์หรือหอศิลป์ แล้วจึงค่อย ๆ สะสม ค่อย ๆ ทำจนให้เกิดเป็นนิสัย สันดาน นอกจากเป็นการพัฒนาตนเองให้มีคุณค่ามากขึ้นแล้ว ยังเป็นการให้กำลังใจกับผู้จัด และศิลปินในการที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาผลงานตนเองมานำเสนอให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

กิตติมา อมรทัต. (2530). ความหมายของศิลปะ. กรุงเทพฯ ฯ : ครูสภาลาดพร้าว.

กรมวิชาการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช. กรุงเทพฯ ฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

คณะกรรมการธิการการพัฒนากิจการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550). (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.senate.go.th/w3c/senate/comm.php?url=view&comm_id=72&content_id=6 1). [2557, กันยายน 3].

ชลูด นิ่มเสมอ. (2534). องค์ประกอบของศิลปะ. กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- ทศนา แคมมณี. (2548). การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- นรินทร์ โพธิสมบัติ. (2552). ศิลปินแนะแนวทางออกคนไทยไม่สนใจ "ศิลปะ". [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก [http : //www. komchadluek.net/de tail/20091230/43251/](http://www.komchadluek.net/detail/20091230/43251/). [2557, ตุลาคม 25].
- บุญเสริม วัฒนกิจ. (2554). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทักษะปฏิบัติงานศิลปะ ด้านการวาดภาพพระบายสีตามความต้องการ การพัฒนาทางวิชาการของ ครูผู้สอนศิลปะศึกษา. ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กรมวิชาการ.
- เลิศ อำนันทนะ. (2549). แนวคิดเกี่ยวกับศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- วัชรินทร์ ฐิตอดิศัย. (2550). การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาภูมิปัญญาไทยด้านศิลปะ ระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา โดยใช้การเรียนรู้เชิงบูรณาการ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (สาขาวิชาอุดมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- วิชา ครุพิติ. (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. เอกสารวิชาการการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เรื่อง ธรรมชาติของการบูรณาการ ของ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ แหหลวงอบ จังหวัดตราด. เข้าถึงได้จาก [http : //www.geocities. com/](http://www.geocities. com/). [2557, ธันวาคม 25].
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2542). พลังการเรียนรู้ : ในกระบวนการทัศน์ใหม่. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพพบูลย์. (2524). ศิลปะนิยม 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2550). มศว. เพื่อ มศว. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพิมพ์มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2539). ศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). พจนานุกรมเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช
- สำนักการศึกษา. (2550). สรุปติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตร.
- _____. (2549). สรุปแนวปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตร.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). **แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ**. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2542). **นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทำปกเจริญผล.
- แหล่งเรียนรู้พัฒนาศักยภาพความเป็นครู**. (2547). (ม.ป.ป.). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก [http : www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=3394](http://www.sobkroo.com/detail_room_index.php?nid=3394). [2557, ตุลาคม 10].
- HORICKÉ SOCHARSKÉ SYMPOSIUM. (2011). [Online]. Retrieved from [http : www.symposiumhorice.cz/cs/autori-sochy/2011](http://www.symposiumhorice.cz/cs/autori-sochy/2011). [2014, October 10].
- Herbert Read. (1959). **A Concise History of Modern Painting**. New York : Frederick A. Praeger. Place of publication.
- THE SCULPTURE CONTESTS**. (n.d.). [Online]. Retrieved from [http : www.bienaldelchaco.com/english/](http://www.bienaldelchaco.com/english/). [2014, October 10].